

תכלת

דף י"ח ע"ב

מרדכי

רמז

עכ"פ לא פחות) ואי במגילת סוטה אין הקנקנתום נמחק במים א"כ אי"ז ארמינ"ט דהא ארמינ"ט נמחק ע"י סכין או כלי אחר. וכיון דאתאן להכי אעתיק כאן מש"כ בבירור ענין זה.

כתיב בפרשת סוטה (במדבר ה' כ"ג) וכתב את האלות האלה הכהן בספר ומחה אל מי המרים. ויש לדון איך הי' צורת המחיה אם הי' מגרר האותיות שעל הקלף מעל המים והי' הדיו המגורר נופל אל תוך המים או שהי' מכניס הקלף אל תוך המים ועי"ז הי' הדיו נמחק מן הכתב מאליו. או אפשר דמכניס הדיו אל תוך המים ומשפשפו או מגרר הדיו בכלי חד). והדבר לא נתבאר להדי' בגמ' ובראשונים אך יש דיוקי לשון וראיות לכאן ולכאן כדלהלן, ונשאל הדבר לחכמים ויש שהי' פשיט"ל כך ויש שהי' פשיט"ל כן ואין ע"ז דבר מוסכם. [ויתכן שתלוי הדבר בין אלו שלמדו בינקותם פי' המקרא בשפת האידיש לבין אלו שלמדו בלשון הקודש. ד"ומחה" יכול להתפרש כדבר הנמס ונמחה וכן הוא בשפת האידיש. ויכול ג"כ להתפרש מלשון מחיקה כמו תמחה את זכר עמלק וכן מבארים בלשון הקודש]. ורוב הנשאלים ענו ע"ז דנמחקת המגילה בתוך המים אף שאין הדבר מפורש. ואמרתי אלקטה נא ענין זה אל מקום אחד. (ענין זה עוררני הגר"ש רוטשילד שליט"א בעמ"ח ספרי פירות תאנה עמ"ס הש"ס וכתב ע"ז ג"כ בספרו עמ"ס סוטה י"ז ב' ובעקבות זה נאמר ע"י הגר"י משקובסקי

שליט"א שיעור בליל ש"ק פר' נשא התשס"ד בשיבת ארחות תורה ועלה בליבי לכנס הדברים שעלו בענין זה אל מקום אחד וזה החלי בסיע"ד).

והנה לשון המקרא ומחה אל מי המרים ומשמע דהמחיקה היא אל מי המרים ולא במי המרים. דהיינו שמוחק המגילה מחוץ למים אל תוך המים ולא שמוחק בתוך המים. וכן הבין הגרש"ר הירש זצ"ל מלשון הפסוק בפירושו על התורה וכתב שאין כאן מחייה על ידי המים אלא מחייה אל תוך המים. וכן משמע לשון אונקלוס בתרגומו וימחוק למיא מריריא ולא כתב וימחוק במיא מריריא ומשמע שהמחיקה מחוץ למים אל תוך המים. וכן משמע לשון הרמב"ם פ"ג מהל' סוטה ה"י שכ' שכ' ומוחק המגילה לתוכן וכו' ע"ש. וכן לשון המנחת חינוך מצוה שס"ה ס"ק ל"ו וצריך שימחוק המגילה כולה לתוך המים. ומשמע מכ"ז שאין המחיקה ע"י שמכניס המגילה לתוך המים אלא המחיקה מחוץ למים והדיו הנגרר נופל אל תוך המים.

ובגמ' סוטה י"ח א' בעי רבא כתב ב' מגילות לשתי סוטות ומחקן לתוך כוס אחד מהו וכו'. ומשמע דהמחיקה מחוץ לכוסות אל תוכן וכנ"ל. אמנם מאידך גיסא אי' בהמשך הגמ' מחקן בב' כוסות וחזר ועירבן וכו'. ומשמע מלשון זה שהמחיקה היא בתוך הכוסות — דהיינו בתוך המים וא"כ א"א להביא ראיה מלשון הגמ'. אך י"ל דבאמת המחיקה אל תוך המים ולא בתוך המים וכנזכר

בתחילה וכהלשונות הנ"ל אלא דכיון דנזכר בתחילה לשון לתוך כוס לא חשש לדייק בבעיא שני' ונקט בקוצר בב' כוסות. ומטו דבדקדוקי סופרים הביא די"ג בתרוייהו לתוך וי"ג בתרוייהו בתוך. עוד אי' בגמ' שם כתב אות אחת ומחק אות אחת וכתב אות אחת ומחק אות אחת וכו'. ולא משמע שהמחיקה בתוך המים שיש שיהוי בתוך המים והקלף גרטב ומתקלקל.

ועוד נר' להביא רא' בזה דהנה בגמ' שם כ' א' איתא תניא רי"א אומר הי' ר"מ לכל מטילין קנקנתום לתוך הדיו חוץ מפרשת סוטה בלבד וכו' א"ר ירמיה למחוק לה מן התורה איכא בינייהו וכו'. מבו' דס"ל לר"מ דמחקינן מגילת סוטה מס"ת. ובגמ' בהמשך שם דחי' לחד גיסא דאפשר דתרוייהו ס"ל דמחקינן מס"ת ע"ש. ולכאו' קשה לומר דהמחיקה בתוך המים דלפי"ז צריך להכניס הס"ת לתוך המים וכן להקפיד שרק הפסוקים האלו יכנסו כדי שלא ימחק יותר דמה שא"צ אסור למחוק. ולכאו' זה ל"ש (אא"כ נימא שאף במים אין נמחק אלא ע"י שפשוף וגירוד). ומבו' דהמחיקה ע"י גרירה מחוץ למים והדיו נופל אל תוך המים וכו"ל.

עוד שמעתי להביא רא' דהנה בגמ' מכות י"א א' וכ"ה בסוכה נ"ג א' אי' בשעה שכרה דוד שיתין קפא תהומא בעא למישטפא לעלמא אמר מהו לכתוב שם אחספא ומישדא בתהומא דליקו אדוכתיה [רש"י] – פן ימחקהו

המים] וכו'. נשא אחיתופל ק"ו בעצמו אמר ומה לעשות שלום בין איש לאשתו אמרה התורה שמי שנכתב בקדושה ימחה על המים לכל העולם כולו לא כ"ש. א"ל שרי. כתב שם אחספא שדי אתהומא נחת וקם אדוכתיה. ולכאו' יל"ה"ק דאי מחיקת מגילת סוטה היא ע"י שמכניס המגילה אל המים ונמחק מאליו א"כ מאי רא' איכא מדרשי מחיקת השם בסוטה דלמא שאני התם דאינו מוחק אלא מאליו נמחק ע"י המים ובכה"ג שרי כדאי' בשבת ק"כ ב' דמי שהי' שם כתוב על בשרו יורד וטובל כדרכו ואינו עובר משום מחיקת השם משום דהוי גרמא ע"ש, וא"כ דוקא גבי סוטה שרי אבל בהא דכרה דוד שיתין המחיקה ע"י שטף המים ומנין דשרי. והי' נר' מזה דאף גבי סוטה המחיקה היא בידים ומשו"ה כ"ש הוא להא דדוד. (ובפרט דהתם אין המחיקה בידים – אך בזה אפשר דאין נפק"מ וע' להלן).

אך לכאו' אין זו רא' מכמה פנים. חדא דאפשר דהמחיקה היא בתוך המים אך לא מאליה אלא ע"י גירוד ושפשוף (וכהשיטות שיובאו להלן). וא"כ שפיר הוי כ"ש דשרי גבי דוד. ועוד דאפי' אם בסוטה המחיקה ע"י שמכניסין המגילה בתוך המים ונמחקת מאליה והוי גרמא, לכאו' עדיין שייך להביא רא' מק"ו להא דדוד דאע"ג דהתם המחיקה אינה מאליה אלא ע"י שטף המים י"ל דג"ז חשיב גרמא ושרי. ועוד דמנין המחיקה ע"י שטף המים דמנין שהיו עולין

במרוצה כ"כ. אמנם בזה י"ל דהא בעו¹²³⁴⁵⁶⁷ למישטפא לעלמא ומשמע קצת שהיו עולין באופן שתוך מעט זמן ישטפו העולם. אך מ"מ אי"ז ראי' כנ"ל די"ל דבתרוייהו חשיב גרמא. ואף לשי' הרשב"א שבת שם דהיכא דודאי ימחק ע"י המים ל"ח גרמא ואסור וא"כ היה מקום להקשות דבהא דדוד הוא יותר ודאי שימחק וא"כ מה הראי' מסוטה דאי"ז ודאי ג"ז ל"ק דאף בסוטה אע"ג דאין המים שוטפין מ"מ ודאי תמחק המגילה ומצד מחיקת השם אסור מדאו' ושפיר איכא ק"ו דמדשרי למחוק משום שלום איש ואשתו כ"ש דשרי למחוק לשלום כל העולם כולו. (עכ"פ לשי' הרשב"א הוי דאו'). ואי איכא ראי' מהתם אי"ז ראי' מעצם הק"ו וכנ"ל אלא דמדעבדי' ק"ו משמע טפי דאיירי באותו ענין. וכן מלשון הגמ' שמי שנכתב בקדושה ימחה על המים משמע דנמחקת המגילה מעל המים.

וראייתי ראי' לאידך גיסא בשם מרן הגרי"ש אלישיב שליט"א מהא דתנן י"ז ב' (פ"ב מ"ד) ואינו כותב לא בקומוס ולא בקנקנתום ולא בכל דבר שרושם אלא בדיו שנא' ומחה כתב שיכול להמחק. ורצה להוכיח מזה דהמחיקה ע"י המים דאי בסכין הא כל הכתבים יכולין להמחק וע"כ דהמחיקה ע"י המים ובזה יש כתבים שאינם יכולים להמחק. **ולדידי** צ"ע דלכאו' הוא ראי' איפכא דהמחיקה היא על המים ולא בתוך המים. דהנה רש"י והרע"ב פירשו דהטעם

דקומוס וקנקנתום או כל דבר שרושם לא מהניא מחיקה הוא משום דנבלע בקלף וא"א למחוק. ולכאו' בשלמא אם המחיקה ע"י סכין וכדו' מחוץ למים י"ל דאף אם יגרר כל הדיו שעל הקלף ישאר הדיו שבלוע בתוך הקלף. אבל אם המחיקה ע"י שישהה הקלף במים א"כ אפשר שאף הדיו הבלוע ימס וימחק. ואף שאפשר לדחות דאפשר שנבלע באופן שאף ע"י השהיה במים לא ימחק. וכן שע"י סכין אפשר לגרר ג"כ מעט מהקלף ואז יתקלף גם מה שהי' בלוע. מ"מ אי"ז ראי' ג"כ לאידך גיסא דאפש"ל דהוא כנ"ל ובפרט דאפשר דצריך למחוק רק האותיות שבדיו בלבד, ובדוקא לא לגרור הקלף, והי' גר' דמרן שליט"א הבין דהטעם דאי"ז נמחק הוא משום שהדיו נדבק ומתקשה ולכך במים י"ל דלא נמחק אבל בסכין נמחק. ושפיר איכא ראי' אך אא"ל כן דברש"י והרע"ב מבואר שהטעם משום שנבלע בקלף ולפי"ז איני מבין ראייתו אא"כ נימא דשרי למחוק באופן שיפלו לכוס פירורי קלף וכן אי נימא דהנבלע בקלף לא יוצא אף ע"י מים.

ואדרבא בס' פירות תאנה שם כ' להוכיח מלשון רש"י דהמחיקה מחוץ למים אל תוך המים שכ' וז"ל ולא בכל דבר שהוא רושם ונבלע בקלף ואינו יכול למחוק. וקומוס וקנקנתום עבדי רושם עכ"ל. ומשמע מדכתב ואינו יכול למחוק ולא כתב ואינו יכול להמחק דהמחיקה היא ע"י מעשה הכהן שמוחק אל תוך המים ולא מאליו ע"י המים.

עוד ראי' הביא בפירות תאנה שם מספק הירושלמי שם (פ"ב ה"ד) רבי יודן בעי מחק בעפר. ומבו' דספק הירושלמי היכא דבמקום למחוק אל תוך המים מחק אל העפר ואח"כ נתן העפר במים אי שפיר דמי. ומשמע דאיירי באותו אופן שנמחקת המגילה אל המים ומספק"ל אם במקום למחוק אל המים מחק לעפר. ומבו' שהמחיקה היא מחוץ למים אל תוך המים. (וע' קה"ע שם דמשמע מלשונו דהמחיקה בעלמא ע"י המים).

עוד כתב שם בפירות תאנה דמרהיטת הגמ' בהא דקמבע"ל אי בעינן מחיקה לשמה (י"ח א') ^{א"ר ר' יוחנן} וכן מהא דקאמר שם כתב אות אחת ומחק אות אחת וחזר וכתב אות אחת (והבאתי ד"ז לעיל) וכן מהא דס"ל לר"מ (כ' א') דמוחקין מגילת סוטה מן התורה (ג"ז הובא לעיל) משמע לכאו' קצת דלא היתה המחיקה ע"י המים. וע"ע בירושלמי הובא בתוס' כ' א' ד"ה מגילתה וכן נראה מרהיטת הראשונים והאחרונים שנקטו דיש בפרשת סוטה מחיקת ה' שחייבין עליה בעלמא משום לא תעשון ודו"ק ע"כ.

ושמעתי בזה ראי' לאידך גיסא (מיד' הר"ר מ. פ. פ. שיח') דהנה תנן סוטה ט"ו ב' ה' מביא פילי של חרס ונותן לתוכה חצי לוג מים מן הכיור ר' יהודה אומר רביעית וכו'. וכ' בתויו"ט פ"ב מ"ב דחצי לוג דת"ק הלכתא גמירי לה כ"פ רש"י בפרק שתי מדות במנחות דף פ"ת. והוסיף דצ"ל דהכי

גמירי לה שצריך מים למחוק הכתב יפה יפה בקלות. ולפיכך ר"י שממעט בכתב [כדתנן לקמן י"ז א' – מ"ג] ממעט במים. וע"ש עוד. ומבו' דכמות המים תלויה בכמות הכתב שצריך למחוק ולכך ר"י דממעט בכתב ממעט במים. וצ"ב דהא בגמ' ט"ז ב' לא בעינן שיהא ניכר אלא העפר ולא הדיו ומ"ט בעינן שתהי' כמות המים ביחס לכמות הדיו. ולכאו' מבו' בתויו"ט דס"ל דהמחיקה ע"י שמכניסין המגילה לתוך המים ולכך לר"י דס"ל דא"צ למחוק הרבה מן הכתב ס"ל דסגי בשיעור מועט יותר של מים. וכן מוכח ג"כ מלשון התויו"ט שכ' שצריך מים למחוק הכתב יפה יפה בקלות.

ואחז"ר בדף השיעור דהגר"י מישקובסקי שליט"א (שנכתב ע"י א' השומעים) שהביא ד' התויו"ט ואמר להוכיח איפכא דבשלמא אם מוחק בידים ונותן לתוך כוס ניחא דכיון דלר"י מוחק מעט צריך ג"כ מעט מים וכמו שמצינו גבי דם ציפורי מצורע שנותן מים כשיעור שיראה על פני המים וה"נ הכא. אך אי המים הם לעצם מחיקת המגילה א"כ אף אי מוחק מעט אמאי צריך לתת מעט מים הא מ"מ המחיקה נעשית ע"י המים. והביא דאמנם מלשון התויו"ט שצריך מים למחוק הכתב יפה משמע דהמחיקה ע"י המים, וצ"ל דמ"מ איכא ג"כ דין שיהא הדיו ניכר ע"פ המים ע"כ. והדברים צ"ב וכמש"כ כבר דבגמ' ט"ז ב' מבו' דג' דברים צריך שיראו וחד מינייהו עפר סוטה ולא נזכר שם כלל דיו

ומבו' שבזה א"צ ניכר. וא"כ אם מוחק בידים לכאו' אין שום נ"מ כמה הוא מוחק כיון דסו"ס נופל אל תוך המים. ורק אם המחיקה בתוך המים יש הבדל בכמות המים דאם הכתב מרובה צריך יותר מים כדי למחוק יותר ואם פחות סגי בפחות מים וכמבו' להדי' בלשון התויו"ט. וכמו שאמר הגר"ח שליט"א בהמשך דבריו. ומשמע ג"כ מל' ומד' התויו"ט דהמגילה אינה נמחקת במים מאליה אלא ע"י שמשפשה בידו או בכלי בתוך המים.

אוצר החכמה

הוסיף לאמר וימח, שנמחו הגופות ויהיו למים, כענין ומחה אל מי המרים כי היו המים רותחין כדברי רבותינו וכו' עכ"ל. ומבואר בדבריו דס"ל ג"כ דהמחיקה היתה ע"י שהי' נמס במים והיינו ע"י שמכניסים המגילה לתוך המים. ומשמע שלמד כן מדכתיב ומחה דהוא לשון מחוי ולא מחיקה. אך צ"ב דמצינו ג"כ לשון זה גבי מחיקה כמו תמחה את זכר עמלק. [וגם ל' המשניות והגמ' (והראשונים) מחיקה. אך בזה י"ל דמחיה ג"כ מתפרשת בתיבת מחיקה אך המשמעות היא מחיה].

וכשנשאלו חכמי הדור שליט"א בד"ז רובם הי' פשיט"ל מגירסא דינקותא דמוחקין ע"י שמכניסין המגילה לתוך המים וכן אמר מרן הגריש"א שליט"א והביא ראי' לזה ע' לעיל. וכן הי' פשיט"ל למרן הגרא"ל שטיינמן שליט"א. וכן אמר מרן הגר"ח קנייבסקי שליט"א אלא שהוסיף דבדיעבד מהני ג"כ מחוץ למים ובזה ישב הראי' מהא דמוחקין בס"ת (ואולי עוד ראיות). וכן א"ל הגרא"י צוקער שליט"א שזוכר שכתוב כן באיזהו מקום. וכן א"ל רה"י הגרב"ד פוברסקי שליט"א אלא דאחר מו"מ הסכים עמי דאפשר דהמחיקה ע"י גרירת האותיות מחוץ למים אל תוך המים. (ובעל משנת יוסף שליט"א ג"כ הי' פשיט"ל דהמחיקה בתוך המים אך אח"ז נסתפק מחמת שחתנו שליט"א הי' פשיט"ל להיפך). וכמה ת"ח הי' פשיט"ל דהמחיקה מחוץ למים.

ומשמע ג"כ מלשון התויו"ט ומדבריו דהמגילה אינה נמחקת ע"י המים גרידא אלא ע"י שמשפשה בידו או בכלי בתוך המים. וכ"כ ג"כ בערוה"ש אה"ע סי' קמ"ח סעיף ס"ג וז"ל ואח"כ מוחק את המגילה בתוך המים וכו' והעור נוטל מהמים, ומיד הכהן משקה וכו'. ובילקוט מעם לועז במדבר פ"ו ו' כתב ואח"כ נוטל אותה המגילה שנכתבו עליה אותיות הנ"ל ונותנה לתוך הכלי ושם נמחק כל מה שנכתב עליה עד שלא נשאר בה שום סימן של אותיות. אך כולם לא כתבו מקור וטעם הן לעצם שיטתם דמחיקת המגילה ע"י המים והן לאופן המחיקה אם היא ביד בתוך המים או מאליה נמחתת ע"י המים.

ומד' הרמב"ן עה"ת פר' נח (בראשית ז' כ"ג) עה"פ וימח את כל היקום משמע דהמחיקה בתוך המים שכתב וז"ל אחר שאומר ויגוע כל בשר, ואומר מכל אשר בחרבה מתו,